

G1000

PLATFORM VOOR
DEMOCRATISCHE
INNOVATIE

GEZOCHT :
MINISTER VAN PARTICIPATIE (M/V)

**MEMORANDUM VOOR DE FEDERALE
REGERINGSONDERHANDELAARS**

Executive summary

Onder de politieke partijen in België heerst opvallend grote eensgezindheid over de noodzaak tot democratische vernieuwing. Na de verkiezingen van 25 mei 2014 moeten de federale regeringsonderhandelaars die consensus zien te verzilveren om het hoofd te kunnen bieden aan de grote uitdagingen waarvoor onze parlementaire democratie zich geplaatst ziet (afnemend vertrouwen in de democratische instellingen, grote argwaan jegens het partijpolitieke stelsel, toenemend kiesverzuim, etcetera). Ze kunnen dit het beste doen door een Minister (of Staatssecretaris) voor Participatie in het leven roepen.

De Minister is een man/vrouw die hoog maatschappelijk aanzien geniet en boven het partijpolitieke gewoel uitstijgt. Tijdens de komende legislatuur experimenteert hij/zij met diverse participatieve processen om zodoende de nodige beleidservaring op te doen met democratische innovatie. De Minister overlegt tussen diverse departementen, de burgerbevolking en het middenveld. Hij of zij heeft veel affiniteit met de materie en volgt de ontwikkelingen in de wetenschap en in het buitenland.

De momenten van burgerinspraak die hij/zij organiseert zijn aanvankelijk louter consultatief. Naarmate de knowhow groeit, kan hun impact groter worden. Processen kunnen online of offline zijn, grootschalig of gericht, met of zonder politici erbij. Belangrijk is dat er gezocht wordt naar nieuwe vormen van efficiënte inspraak.

De creatie van een Minister (of Staatssecretaris) voor Participatie sluit naadloos aan bij het flexibel inspelen van de federale overheid op nieuwe uitdagingen. Na aandacht voor 'Administratieve Vereenvoudiging' en 'Fraudebestrijding' erkent de overheid hiermee het grote belang van 'Democratische Innovatie'.

De verkiezingen van 2014 bieden een gouden kans om eindelijk werk te maken van democratische vernieuwing. De partijen zijn het met elkaar eens, de burger vraagt erom en er dient zich een kiesvrije periode van meerdere jaren aan. Als we nu niets doen, zijn we opnieuw vijf jaar kwijt – vijf jaar waarin de kloof tussen burger en politiek zal blijven groeien.

INHOUD

1. Waar staan we vandaag?	4
Iedereen wil het.	4
Waarom moet het federale niveau investeren in democratische innovatie?	8
Wat gebeurt er op dit moment in België?.....	8
2. Hoe gaat het buitenland om met inspraak?.....	10
De democratische uitdagingen van het digitale tijdperk	10
De deliberatieve democratie als oplossing	10
Ierland geeft het voorbeeld : van stemrecht naar spreekrecht	11
3. Waar gaan we naartoe?	12
Tien redenen waarom België een Minister/Staatssecretaris voor Participatie nodig heeft.....	12
De legislatuur 2014-2019	12
Het regeerakkoord	13
4. Hoe doen we dat concreet?	14
Met hoeveel mensen?.....	14
Hoe bindend is het advies van de burgers?	14
Over welke onderwerpen kan het gaan?	14
Mogen politici ook meepraten?	15
Hoe worden de deelnemende burgers gekozen?	15
Worden de deelnemers vergoed?.....	15
5. En na 2019?	16

1. WAAR STAAN WE VANDAAG?

Iedereen wil het.

Het is haast niet te geloven, maar op enkele weken voor de verkiezingen, op een moment dat de messen flink gewet worden, zijn nagenoeg alle politieke partijen in ons land het over één kwestie alvast roerend eens: de noodzaak tot meer burgerparticipatie. Ongeacht of men Vlaams dan wel Franstalig is, links dan wel rechts, progressief of conservatief.¹

N-VA

“Democratie is voor de N-VA meer dan verkiezingen. Democratie betekent ook dat burgers zelf meebouwen aan de samenleving. Zowel de rol van de gemeenteraad als de betrokkenheid van de burger moet vergroot worden. Een versterking dus van de representatieve democratie, maar ook een pleidooi voor de participatieve democratie.”

Officieel partijstandpunt 2014

PS

“Initiatieven in de Verenigde Staten en in Europa tonen aan dat de expertise van gewone uitgelote burgers die goed worden begeleid en geïnformeerd, adem kunnen geven aan discussies die klem zitten omwille van ideologische of electorale redenen en bovendien helpen om compromissen te maken die de politici in kwestie zelf niet naar voor durven schuiven. Dit soort initiatieven zijn een oefening in bescheidenheid voor politici. (...) Omdat politiek die het echt meent met de democratische principes nooit mag twijfelen aan de stem die de burger uitdrukt in een deliberatief kader dat de argumenten van eenieder respecteert en mentale bruggen slaat.”

Paul Magnette, voorzitter PS, La Libre en De Standaard, 19 februari 2014

“Een gezonde democratie heeft niet alleen nood aan een goedwerkend parlement en representatieve politieke vertegenwoordiging, maar ook aan vormen van directe democratie. (...) Wij politici moeten blijven vernieuwen.”

Elio di Rupo, premier, Eindrapport G1000, 2012.

MR

“Wat de liberalen betreft, is de democratie nooit klem komen te zitten: het is de bedoeling om het representatieve systeem aan te vullen met manieren om op zoek te gaan naar de mening van de burger en de participatie te verhogen. Loting kan één van die middelen zijn.”

Richard Miller, Directeur van het Centre Jean Gol, studiedienst van de MR, in Le Soir, 15 mars 2014

¹ Van Vlaams Belang, LDD en FDF vonden we geen uitspraken over democratische vernieuwing. Ze namen het niet op in hun communicatie, maar ze spraken er zich evenmin tegen uit.

“De desinteresse van de burger in publieke aangelegenheden ligt voor een groot deel aan het feit dat zijn hun stem slechts 1 keer om de 4 of 6 jaar kan uitdrukken. De mogelijkheid bieden aan burgers zich regelmatig te kunnen uitdrukken over maatschappelijke thema’s, en dus hun wil zich uit te drukken bij de Natie, zal leiden tot een grotere motivatie, betrokkenheid en politiek bewustzijn bij de burger. Op het moment waarop het belang van directe democratie en burgerparticipatie binnen het politieke beslissingsproces steeds duidelijker wordt, moeten we nu stappen ondernemen om verder te gaan in het ontwikkelen van een democratie waarin de directe consultatie van de burger een plaats heeft.”

Officieel verkiezingsprogramma 2014

CD&V

“CD&V wil participatie ondersteunen. Mensen dienen van dichtbij betrokken te worden bij de besluitvorming en de werking van de overheid. Regelmatig debat en ruimte voor discussie zullen leiden tot een breder gedragen beleid.”

Officieel partijstandpunt, slottekst Innesso-congres, november 2013

“De westerse mens is vandaag mondiger, hoger opgeleid, geëmancipeerder en vrijer dan ooit tevoren. (...) Hoe gaan we daar het best mee om? We mogen in geen geval het kind met het badwater weggooien. Mondigheid en nieuwe media zijn op zich positieve evoluties. We moeten er alleen beter mee leren om te gaan. (...) Beschaafde mondigheid een volwaardige plaats geven in onze samenleving en democratie: het is een uitdaging die politici en media niet uit de weg mogen gaan.”

Europarlementslid Marianne Thyssen, De Standaard, 12 januari 2012

“Laat ons proberen te experimenteren rond grote thema's. Dat je burgers betreft bij de besprekingen, rond het formuleren van oplossingen, rond problemen waar de partijen blind en onvoldoende open voor zijn. Democratie is namelijk zeer teer. Het kan zichzelf democratisch kapotmaken. Dat hebben we voor de oorlog meegemaakt in Duitsland.”

Oud-premier Jean-Luc Dehaene in De Zevende Dag, 6 oktober 2013 .

Open VLD

“Als VLD wilden wij in de jaren negentig al de burger inspraak geven, maar vandaag kan je dat echt nog een aantal stappen verder nemen en zeggen: betrokkenheid is niet enkel een zaak van ja of nee zeggen, het is ook mee zoeken naar oplossingen en antwoorden. In deze tijd moet je de kennis en expertise van mensen gewoon samenvoegen. Ik geloof heel sterk dat mensen elk vanuit hun eigen achtergrond - politiemans, burgemeester, ingenieur, verpleegster - samen kunnen zoeken naar oplossingen. Omdat ze allemaal een andere invalshoek hebben, krijg je betere antwoorden.”

Gwendolyn Rutten, voorzitter Open VLD, in Reyers Laat, 22 oktober 2013

“We gaan van inspraak naar participatie. (...) Daarom willen, we naar analogie met de initiatieven in steden zoals Kortrijk en Mechelen en in bepaalde Antwerpse districten, gecontroleerde experimenten met *budget games*. Dat betekent dat burgers mee beslissen waar belastinggeld aan wordt besteed. (...) Echte participatie vergt steeds een goede organisatie en afweging tegenover een

efficiënte besluitvorming. Schijnparticipatie, een ontransparant kluwen van ondemocratische adviesraden en eindeloos rekbaar procedures zijn hinderpalen en zetten de samenleving vast in besluiteloosheid. Procedures worden daarom dus opnieuw redelijk en we leggen de eindverantwoordelijkheid voor het beleid steeds bij de politiek.”

Ontwerptekst Programmacongres, 12-13 april 2014

SP.A

“Verkiezingen zijn één belangrijke vorm van democratische inspraak en controle; monitoring door geëngageerde individuen, actiegroepen, verenigingen en media zijn een andere. Beide moeten elkaar aanvullen. Het is de taak van de democratische overheid om van die nieuwe mogelijkheden van participatie gebruik te maken. Participerende inwoners zorgen voor legitimiteit, informatie, goed afgewogen beslissingen en tijdswinst.”

Officieel verkiezingsprogramma 2014

cdH

“De participatie van burgers is van fundamenteel belang binnen een moderne democratie omdat dit hen de mogelijkheid biedt om zelf actor te worden in de verbetering en behoud van hun levenskader. Het is het beste middel om de ‘afkeer’ tegen het institutionele bestel te counteren en de kwaliteit van de politiek te verbeteren.”

Officieel verkiezingsprogramma 2014

“Binnen een context van teleurstelling en wantrouwen in de politiek en het democratisch bestel moet gezocht worden naar een herstel van het vertrouwen en betrokkenheid, zoniet zal geen enkele hervorming op lange termijn mogelijk zijn. (...) De participatie van burgers kan innovatieve vormen aannemen. Ik ben voorstander van de creatie van een permanente parlementaire commissie die peilt naar de houdingen en aanbevelingen van burgers, door middel van gelote burgerpanels op vrijwillige basis. Het initiatief voor deze burgerpanels moet komen van de parlementen of regering, afhankelijk van de behoeften, zodat burgers op een fundamenteel niveau kunnen meedenken over onderwerpen die nood hebben aan een brede maatschappelijke betrokkenheid. Dit soort experimenten vinden momenteel overal ter wereld plaats, met positieve resultaten.”

Hamza Fassi-Fihri, president van Parlement francophone bruxellois in Le Soir, 21 januari, 2014

“Het idee van burgerpanels is een goed idee om de bevolking meer te betrekken.”

Benoît Lutgen, voorzitter cdH, RTL, Controverse, 30 mars 2014.

Ecolo

“De ontwikkeling van participatie en het opentrekken van de publieke sfeer voor zoveel mogelijk mensen, is van fundamenteel belang om het democratisch bestel opnieuw aan de burger te laten toebehoren. Wie elke burger de mogelijkheid biedt ten volle te participeren aan het politieke debat, neemt het democratisch ideaal serieus. De criteria voor een "redelijk" debat mogen nooit op voorhand al vastliggen: iedereen moet de mogelijkheid hebben z'n eigen inbreng te geven. Dit is ook

gebaseerd op een bredere overtuiging: als de besluitvorming door de aanvulling met een deliberatief proces meer legitimiteit krijgt, zal deze toegenomen legitimiteit automatisch zorgen voor het versterken van de kwaliteit en efficiëntie van het politieke bedrijf. Voor Ecolo is het daarom noodzakelijk om de representatieve democratie, gebaseerd op de aanduiding van gekozen vertegenwoordigers, aan te vullen met mechanismen van burgerparticipatie.”

Officieel verkiezingsprogramma 2014

Groen

“Democratie is een werkwoord: onze democratie is nooit af, en hoort zich aan te passen aan veranderende omstandigheden. (...) Democratie is meer dan om de vier, vijf of zes jaar een bolletje kleuren. Democratie is een permanent proces. Daarom wil Groen de representatieve democratie verrijken met allerlei vernieuwende vormen van betrokkenheid. Niet in de plaats van, maar als aanvulling op en versterking van de representatieve democratie.”

Officieel verkiezingsprogramma 2014

“De zuiver representatieve democratie is aan het eind van haar adem gekomen. Het is een erfenis uit de hiërarchische, verticale maatschappij en past niet meer bij de horizontale netwerkmaatschappij die we vandaag kennen. Het idee dat de kiezer zijn stem in bewaring geeft aan de politicus van zijn keuze gedurende een hele legislatuur, is voorbijgestreefd. Burgers willen voortdurend betrokken worden bij de besluitvorming. Ze vormen een mening, willen mee debatteren en ernstig genomen worden in dat debat. En terecht. We moeten overstappen naar een interactieve democratie met open planningsprocessen, waarin collectieve expertise voluit gewaardeerd en gebruikt wordt.”

Wouter Van Besien, voorzitter Groen, Beter. Hoe groene verandering een groot verschil maakt (2014)

PP

“De Parti Populaire wil de burgers van het land opnieuw in het centrum van het politieke spel plaatsen en hen het woord te geven via het houden van referanda over essentiële zaken. (...) Studies tonen aan dat publieke uitgaven het laagst liggen daar waar burgers geraadpleegd worden”

Officieel verkiezingsprogramma 2014

PvdA+ / PTB

“We pleiten voor meer directe, meer dynamische democratie, die veel meer op participatie is gericht. (...) Er is een voortdurende wisselwerking nodig tussen de mensen, de buurten, de werknemers in de bedrijven en de politieke verantwoordelijken. We willen meer inspraak van de bevolking.”

Officieel verkiezingsprogramma 2014

Soms, heel soms, groeit er in de politieke geschiedenis van een land in alle luwte zoiets als consensus, over de partijgrenzen heen. Dat is hier het geval. Het is een kans die men niet mag laten schieten.

Waarom moet het federale niveau investeren in democratische innovatie?

Het is geen toeval dat de politieke partijen vandaag eensgezind pleiten voor meer burgerparticipatie. Wie de cijfers kent, weet dat er werk aan de winkel is:

- Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 ging **15% van de stemgerechtigden niet stemmen**. In absolute cijfers ging het om meer dan 1 miljoen burgers: het absentisme lag nooit eerder zo hoog, ondanks onze opkomstplicht.
- In België zijn nog maar **5%** van de stemgerechtigden **lid van een politieke partij**, een halvering op dertig jaar tijd. Het waren er nooit zo weinig. De meeste van hen zijn trouwens niet eens actief lid.
- **67%** van de Belgische bevolking **beschouwt politieke partijen als corrupt of extreem corrupt** (Transparency International, 2013). Daarmee zijn ze de meest gewantrouwde instelling in het land. Wat betekent het voor de gezondheid van onze democratie indien politieke partijen, de belangrijkste spelers, als de meest corrupte instellingen van de samenleving worden ervaren?

Toch aarzelen veel politici om de burger meer inspraak te verlenen. Ze hebben er slechte ervaring mee. Inspraak staat dan gelijk met boze burgers die bij eender welk besluit naar de Raad van State trekken, bezwaarschriften indienen en de besluitvorming eindeloos rekken. “Misschien is er wel te veel democratie,” hoor je dan al eens.

Maar hoeft het te verbazen? *Als burgers niet op voorhand betrokken zijn, reageren ze achteraf.* Als inspraak zich beperkt tot bezwaar aantekenen, groeit de frustratie langs beide zijden. Burgers en politici houden mekaar in de tang.

Inspraak hoeft nochtans geen procedureslag te zijn. Wie burgers in een vroeg stadium betreft bij de besluitvorming, creëert veel goodwill. En verhoogt de efficiëntie. Daarom is er steeds meer aandacht voor ‘vroege vormen van inspraak’. Burgerparticipatie zit in de lift.

Een overheid die in een vroeg stadium van het besluitvormingsproces met een blanco vel papier naar de burger durft toe te stappen, geeft geen blijk van zwakte maar maar kracht en zelfvertrouwen.

Wat gebeurt er op dit moment in België?

Op vlak van burgerparticipatie is ons land niet aan zijn proefstuk toe. Al enkele jaren is sprake van lokale initiatieven die de burger actief willen betrekken, zowel in Vlaanderen, Wallonië en Brussel. We zien dat steeds meer gemeenten het voortouw nemen en schepenen van participatie introduceren.

Maar het blijft niet bij het lokale. Naast gemeentes gaan ook nationale partijen en grote overheidsinstanties op zoek naar de inspraak van de burger. Hieronder een aantal voorbeelden van recente initiatieven:

1. Het participatieve budget in het District Antwerpen (N-VA en Open VLD)
2. Het participatieve budget in de stad bergen (PS et MR)
3. Het participatieve budget van het OCMW van Charleroi

4. De zogenaamde Wijkcontracten in Brussel
5. De G360 in Genk, na de sluiting van Ford (CD&V en sp.a)
6. De M34 over het partijprogramma (Open VLD)
7. De G100 over het onderwijs (Groen)
8. De K35 in Kortrijk (o.a. Open VLD), de G100 in Kuurne (CD&V), ...
9. Het participatieve proces rond de SWDD (Stratégie wallonne de Développement Durable, Waalse g
10. Gewest)
11. De DG100 van de Duitstalige Gemeenschap (gepland)
12. De "G20.000" van het Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE)
13. "Ieders stem telt" van Samenlevingsopbouw met 5000 kansarmen

België is de laatste jaren bovendien uitgegroeid tot een echt kennisland op vlak van participatie.

1. De Koning Boudewijnstichting is een internationaal zeer gewaardeerde speler als het gaat om *governance*.
2. De Stichting voor Toekomstige Generaties is al vijftien jaar betrokken bij participatieve processen.
3. De G1000 heeft het grote publiek laten kennismaken met deliberatieve democratie.
4. Organisaties als De Wakkere Burger, Kwadraet, Socius, Netwerk Participatie, Eidos en Sociumi hebben veel ervaring met burgerparticipatie.
5. Aan diverse universiteiten gebeurt internationaal toponderzoek naar deliberatieve democratie.
6. Belgische bedrijven als Synthetron, CogniStreamer en Instavi.be ontwikkelen nieuwe software voor democratisch overleg.

2. HOE GAAT HET BUITENLAND OM MET INSPRAAK?

De crisis van de democratie beperkt zich lang niet alleen tot België. Alle westerse landen kampen met sterk afnemend vertrouwen in het stelsel van de partijpolitiek. *Democracy in Europe can no longer be taken for granted* was de sombere titel van een grote, recente studie van de Britse denktank Demos. Een en ander heeft te maken met mondiale ontwikkelingen op vlak van technologie.

De democratische uitdagingen van het digitale tijdperk

Het is een feit : de sociale media hebben gezorgd voor een communicatierevolutie, ook in de verhouding in de burger en de politiek. Terwijl een burger begin jaren 2000 z'n honger naar actualiteit op de minuut na kon volgen via radio, tv en internet, gebeurt dat nu op de seconde. Bovendien is diezelfde burger niet langer de brave ontvanger die hij of zij ooit was. Anno 2014 beslist hij of ze mee wat actualiteit is, hoe die eruit ziet, wat buzz verdient en wat niet. Die nieuwe realiteit haalt het beste naar boven, denk maar aan de Arabische lente. Maar het is niet al goud wat blinkt. Soms lijkt het alsof we stilaan vast komen te zitten in de voortdurende houdgreep van het heden. Een heden dat een uur later al makkelijk weer tot het verleden behoort. Dat maakt het werk van een modaal politicus/ca er niet makkelijker op : wie vandaag aan politiek doet wordt blootgesteld aan een permanente evaluatiekoorts door de toekijkende, sharende en – in het beste geval – likende burger. Toch is er van een echte dialoog, van een echte democratische ontmoetingsplaats geen sprake.

De deliberatieve democratie als oplossing

In de jaren negentig ontstond de deliberatieve democratie of overlegdemocratie. De achterliggende gedachte bestond erin voorbij te gaan aan de kloof tussen de regeerders en de geregeerden. De opmars van dit paradigma ontstond parallel met wat gezien kan worden als een globale crisis van de Westerse representatieve democratie. Die crisis uit zich ondermeer in de graduele afname van politieke participatie, de toename van het electorale absentisme en een toenemend wantrouwen van burgers in het politieke bestel. Het zijn allen symptomen van een democratie die niet langer optimaal functioneert. Symptomen die we best niet negeren : op het moment waarop zij die beslissen nog slechts kunnen rekenen op een grillig, wankel en te klein draagvlak, is het moment waarop men de fundamentele legitimiteit in vraag kan stellen. We zitten dus met een legitimiteitsprobleem. De vraag is wat we er kunnen aan doen.

Referenda worden vaak als eerste oplossing naar voren geschoven. Het is echter een feit dat deze vorm van democratie, zelfs al heeft ze de stem (heel even) rechtstreeks aan de burger, zelden leidt tot een echte dialoog en uitwisseling van ideeën. Deliberatieve democratie doet dit wel. Het samenbrengen van gelote burgers die beroep kunnen doen op experts en terreinactoren heeft twee grote verdiensten : burgers kunnen een mening over vaak zeer complexe onderwerpen laten groeien en voeden en maken deel uit van een gedeeld beslissingsmodel, gebaseerd op consensus en nuance.

Bekende voorbeelden van deliberatieve democratie op het nationale niveau zijn:

- British Columbia (Canada): Citizens' Assembly on Electoral Reform, 2004
- Ontario (Canada): Citizens' Assembly on Electoral Reform 2006-2007

- Nederland: Burgerforum Kiesstelsel 2006
- IJsland: Grondwetgevende assemblee 2012
- Ierland: Convention on the Constitution 2013-2014

Ierland geeft het voorbeeld : van stemrecht naar spreekrecht

Van de verschillende deliberatieve initiatieven die afgelopen jaren op poten werden gezet, springt de Conventie rond de Ierse grondwet (de CCI) eruit. 100 personen werden samengebracht : 66 'gewone' gelote burgers, 33 politici en 1 onafhankelijke voorzitter. Deze groep mensen had als taak de Ierse grondwet te herschrijven. Die werd immers als gedateerd beschouwd (zo bestrafte de grondwet blasfemie en moedigde ze vrouwen aan zichzelf te beperken tot huishoudelijk werk). Er was dus werk aan de winkel. In totaal selecteerde de overheid 8 thema's, allen thema's waarrond intern geen compromis of oplossing was gevonden. Elke maand werd gedurende een weekend één thema besproken, gaande van de verlaging van de minimumleeftijd om te kunnen stemmen tot en met het homohuwelijk. Dat laatste thema illustreert trouwens het gigantische potentieel van deliberatieve processen : terwijl Frankrijk verscheurd werd door de kwestie met geweldadige massabetogingen als triest hoogtepunt, slaagden de Ieren erin om na het aanhoren van verschillende standpunten en uren debat tot een genuanceerde en gedeelde beslissing te komen en het homohuwelijk goed te keuren.

Na dit deliberatieve proces dat een jaar duurde, besliste de Ierse regering om referenda te organiseren rond de aanbevelingen die de groep had gemaakt. Intussen wordt dit initiatief gelauwerd voor de inhoudelijke kwaliteit van de resultaten, resultaten waar politici samen met gewone burgers hebben aan meegewerkt.

De belangrijkste lessen uit Ierland zijn :

- gelote burgers willen en kunnen mee beraadslagen over belangrijke maatschappelijke uitdagingen
- de dialoog tussen gelote burgers en verkozen politici versterkt het vertrouwen en het wederzijds respect
- het mengen van gelote met verkozen burgers verhoogt de efficiëntie van de besluitvorming en de implementatie van de besluiten
- een overheid die burgerparticipatie faciliteert, verliest geen macht maar wint aan aanzien en efficiëntie

3. WAAR GAAN WE NAARTOE?

Tien redenen waarom België een Minister/Staatssecretaris voor Participatie nodig heeft

1. De revolutionaire ontwikkelingen op vlak van informatie- en communicatietechnologie zorgen voor een nieuwe mondigheid en groter verlangen naar inspraak bij de burger.
2. De democratisering van het onderwijs heeft voor de best opgeleide burgerbevolking gezorgd die België ooit heeft gekend.
3. Het civiele reservoir aan kennis wordt nochtans nauwelijks aangesproken: democratie in België is nog altijd hoofdzakelijk eens om de vier jaar een bolletje kleuren.
4. Het vertrouwen in politieke partijen is historisch laag, het lidmaatschap ervan erodeert, het kiesverzuim neemt overal toe, ondanks de opkomstplicht.
5. België heeft de afgelopen halve eeuw veel geïnvesteerd in staats Hervorming, maar niets in democratie Hervorming. Een update is broodnodig.
6. Ons democratisch stelsel is sinds 1830 niet veranderd: het stemrecht werd weliswaar uitgebreid (kwantitatieve democratisering), maar het spreekrecht (kwalitatieve democratisering) bleef zeer beperkt.
7. De grote uitdagingen van vandaag vragen om een nieuw verbond tussen burgers en overheid. Waar nu wederzijds wantrouwen heerst, moet ruimte komen voor co-creatie. Dat is goed voor het draagvlak én voor het wederzijdse vertrouwen tussen bestuurders en bestuurden.
8. De federale overheid heeft een traditie van flexibel inspelen op nieuwe noden. Daarom werden de afgelopen jaren bijzondere posten gecreëerd voor Informatisering, Leefmilieu, Administratieve Vereenvoudiging en Fraudebestrijding. De roep om een Minister/Staatssecretaris voor democratische vernieuwing sluit daar naadloos bij aan.
9. België behoort tot de Europese voorhoede van participatief overleg: lokale overheden, het middenveld, het bedrijfsleven, stichtingen en universiteiten hebben veel knowhow opgebouwd.
10. Indien de federale overheid het voortouw neemt op vlak van democratische vernieuwing, zou België meteen het eerste land van de EU zijn met een Minister/Staatssecretaris voor Participatie.

De legislatuur 2014-2019

In onze huidige informatie- en communicatiemaatschappij is het ondenkbaar dat de macht van de burger zich blijft beperken tot het inkleuren van een bolletje om de zoveel jaar. De federale overheid maakt daarom in de legislatuur 2014-2019 ernstig werk van democratische vernieuwing. Het regeerakkoord kiest resoluut voor een Minister/Staatssecretaris voor Participatie, voorzien van adequate werkingsmiddelen. Daarmee geven de politieke leiders van ons land die nu al opvallend eensgezind pleiten voor meer burgerparticipatie een krachtig signaal af: ze voegen de daad bij het woord. Ze tonen aan dat het menens is met het ideaal van democratische vernieuwing. Ze tonen dat ze de stem van de burger niet alleen nodig hebben op de dag van de verkiezingen, maar ook daartussen.

Kiezen voor burgerparticipatie betekent dat de federale overheid mee wil zoeken naar procedures die iedereen toestaan om aan het woord te komen en een eigen plaats te vinden in het gesprek over

de toekomst van onze samenleving. Het spreekt voor zich dat investeren in democratische vernieuwing op het federale niveau tevens nuttig kan zijn voor de gewesten, gemeenschappen, provincies en gemeenten. Omgekeerd kan de reeds opgebouwde expertise bij die lagere echelons het federale niveau voeden en ondersteunen.

Het regeerakkoord

De regeringsonderhandelaars die de bewindspost in het leven roepen, dienen zich tijdens hun beraadslagingen best ook over de volgende vragen te buigen.

1. Waar moet dit departement ondergebracht worden?

Democratische vernieuwing overschrijdt, net zoals fraudebestrijding en administratieve vereenvoudiging, tal van departementen. Indien het regeerakkoord kiest voor een staatssecretaris kan de functie het best toegevoegd worden aan de Minister van Binnenlandse Zaken (die nu al instaat voor het organiseren van de verkiezingen) of aan de Eerste Minister. Indien het om een zelfstandige ministerspost, stelt deze vraag zich niet.

2. Wat is het ideale profiel voor deze vacature?

De Minister of Staatssecretaris van Participatie (m/v) is een geloofwaardige bestuurder die zich opstelt als een constructieve teamspeler tussen diverse departementen, de burgerbevolking, het wetenschappelijke onderzoek en het georganiseerde middenveld. Hij of zij heeft uiteraard veel affiniteit met de materie en kent de ontwikkelingen op vlak van democratische vernieuwing in het buitenland alsmede in de wetenschap. Hij/zij staat in hoog maatschappelijk aanzien en staat bekend om zijn/haar morele onkreukbaarheid.

3. Wat is zijn/haar opdracht?

Het regeerakkoord formuleert de taakomschrijving van de nieuwe bewindspost en de verwachtingen ten aanzien van het beleid. De Minister of Staatssecretaris van Participatie dient tussen 2014 en 2019 diverse participatieve processen op poten te zetten om te onderzoeken welke vormen van beraadslaging wanneer aangewezen zijn. Dit kan gaan om grote nationale momenten van burgerinspraak met honderden deelnemers, maar net zo goed om meer gerichte burgerpanels met enkele tientallen participanten. Hij/zij moet cruciale beleidservaring opdoen met betrekking tot publiekparticipatie en van daaruit een roadmap ontwikkelen voor democratische innovatie op de lange termijn.

4. HOE DOEN WE DAT CONCREET?

Met hoeveel mensen?

Deliberatieve democratie kan vele vormen aannemen. De toekomstige Minister (of Staatssecretaris) van Participatie kan experimenteren met diverse formats van publieke beraadslaging, alnaargelang de doelstelling:

1. Burgerpanel: 12-48 deelnemers, drietal weekends
2. Burgertop: 200-1000 deelnemers, gezeten aan tafels van 10, voor 1 of 2 dagen
3. Brainstormsessie: 1000-10.000 deelnemers, simultaan online, gedurende 1 uur
4. Combinatie van bovenstaande voorstellen

Processen kunnen zowel online als offline doorgaan. Louter offline werken miskent de mogelijkheden van het internet, maar louter terugvallen op het internet miskent het belang van face-to-face interactie – en van het feit dat niet iedereen online is. Een combinatie van beide is aangewezen.

Hoe bindend is het advies van de burgers?

De overheid kan burgerinspraak organiseren om burgers:

- louter te informeren
- een vrijblijvend advies te vragen
- een advies te vragen dat vervolgens naar het parlement gaat
- een advies te vragen dat vervolgens naar een referendum gaat
- een advies te vragen dat onmiddellijk bindend is

Gezien de legislatuur 2014-2019 dient als pilootfase, is het raadzaam om geen valse verwachtingen te wekken. De regering doet er bij de eerste participatieve processen dan ook goed aan schroomvol te beginnen. Naarmate de vertrouwdeheid met dit soort processen groeit, kan ze er meer gezag aan verlenen. Maar welke formule er ook gekozen wordt, een ding is duidelijk: de overheid moet steeds op voorhand zeer helder communiceren over de bedoeling van het participatief proces. Dat vermijdt pijnlijke misverstanden.

Over welke onderwerpen kan het gaan?

Deliberatieve democratie kan een zinvolle aanvulling bieden op de klassieke representatieve democratie, zeker als het gaat om:

- onderwerpen over de lange termijn: klimaat, energie, mobiliteit, migratie...
- morele onderwerpen: euthanasie, erkenning van godsdiensten, vervroegde vrijlating van gevangenen...
- onderwerpen die in het regeerakkoord niet opgelost raken: stemrecht voor minderjarigen, aanpassing kieswet...
- onderwerpen die domeinoverschrijdend zijn: burn-out, zelfdoding, gezondheidszorg...

De overheid kan de agenda ook bepalen in overleg met de burger.

Mogen politici ook meepraten?

Overlegdemocratie kan gebeuren met enkel burgers onder mekaar, maar in Ierland werden politici en burgers structureel samen gebracht. Dat zorgde voor meer respect bij de burger en meer impact bij het beleid. Het evenwichtig mixen en begeleiden van gelote en verkozen burgers verdient daarom de voorkeur.

Hoe worden de deelnemende burgers gekozen?

Er zijn grosso modo twee manieren om een panel samen te stellen.

- de burgers mogen ze zichzelf opgeven
- de burgers moeten door de overheid geïnviteerd worden.

Op het eerste zicht valt er veel te zeggen om enkel te werken met burgers die zichzelf hebben mogen aanmelden: die zijn in ieder geval geïnteresseerd en gemotiveerd. Het is bovendien goedkoper. De overheid lanceert dan b.v. een oproep voor een burgeroverleg van 200 deelnemers, zo'n 4.000 mensen schrijft zich ervoor in, uit die vijver trekt de overheid een zo divers mogelijke groep.

Aantrekkelijk, maar verraderlijk. Werken met zelfaanmelding brengt immers een enorme *bias* met zich mee: de vijver zal zich vullen met een oververtegenwoordiging van oudere, hoogopgeleide, blanke mannen uit de middenklasse. Daarmee gaat niet alleen een pak aan relevante inbreng verloren, maar gaat de overheid in tegen haar eigen beleid van gelijke kansen. Zelfaanmelding is voor de deliberatieve democratie wat het cijnskiesrecht was voor de representatieve democratie: een oneerlijke bevoordeling van de elite.

In een moderne kennis- en communicatiemaatschappij heeft iédere burger recht op inspraak. Dat recht moet dan wel eerlijk verdeeld worden. Anders gezegd: iedere burger moet evenveel kans hebben om deel te nemen aan het participatief proces. De beste manier om die gelijkheid van politieke kansen te verkrijgen is via loting. Daarbij kan de procedure bekeken worden waarmee vandaag assisenjury's worden samengesteld.

Wat er ook van zij, de overheid zorgt bij het samenstellen van een burgerpanel voor maximale diversiteit, garandeert inclusiviteit en verdedigt het recht op gelijke politieke kansen.

Worden de deelnemers vergoed?

Om een zo groot mogelijke diversiteit te waarborgen kan de federale regering het best de deelnemers aan een participatief proces correct vergoeden. Geen bonussen, maar een billijke vergoeding die de onkosten dekt en de inspanningen honoreert. Zulks vormt onderdeel van een behoorlijke omgang met burgerparticipatie.

5. EN NA 2019?

De zorg om een gezonde democratie kan niet volstaan met een eenmalige vitaminekuur. Vreedzame, democratische innovatie is een proces van jaren. Als de legislatuur 2014-2019 het uitgelezen moment is om cruciale beleidservaring op te doen met participatieve processen, dan dient de periode na 2019 om die ervaring duurzaam te verankeren in ons democratische model. Democratie is nooit af. De zoektocht naar innovatie moet verdergezet en verdiept worden, ook na 2019.

Na twee eeuwen klassieke representatieve democratie slaan burgers en overheid de handen in mekaar om de broodnodige *research and development* van ons democratische model mogelijk te maken.

Op 25 mei 2014 geeft de burger zijn stem, maar hij geeft hem niet meer weg. De strijd om meer burgerinspraak is in wezen een verderzetting van de strijd om het algemeen enkelvoudig stemrecht. Toen ging het om stemrecht, nu om spreekrecht. In wezen gaat het om de voortschrijdende democratisering van onze besluitvorming.

Eén ding is zeker: **de formatie van 2014 is een historische kans**, een *window of opportunity* die zich niet vaak voordoet:

- de partijen zijn het met elkaar eens
- de burgerbevolking vraagt ernaar
- de democratie snakt erom

Bovendien: na 25 mei beleven we voor het eerst sinds lang enkele jaren zonder verkiezingen. **Als we nu niets doen, zijn we weer vijf jaar kwijt**, vijf jaar waarin het structurele wantrouwen alleen nog maar verder zal groeien. Het is nu of nooit. Geef participatie een kans.

Dit memorandum werd opgesteld door de G1000.

Tekst: David Van Reybrouck, Jonathan Moskovic, Cato Léonard

Redactie: Didier Caluwaerts, Miriana Frattarola, Aline Goethals, Vincent Jacquet, François Xavier Lefebvre, Min Reuchamps, Peter Vermeersch,

Vertaling: Vincent Jacquet, Fatma Girretz, Violette Keppenne, Véronique Jacquet, Louise Michaux, Jonathan Moskovic, Emmy Deschuttere

De G1000 is een onafhankelijk platform voor democratisch innovatie, ondergebracht bij de Stichting voor Toekomstige Generaties.

www.g1000.org